

lands protestantisme. Indien de door Gunning bedoelde bijeenkomst tot een positief resultaat geleid had, zou niet een gereformeerde, maar een orthodox-protestantse vrije universiteit tot stand zijn gekomen. Het is verleidelijk zich een ogenblik te verdiepen in de vraag, welke loop de zaken in dat geval genomen zouden hebben. Allerlei vergezichten gaan dan open. Men denke slechts aan de Doleantie, die zich misschien niet, maar zeker op andere wijze en met andere gevolgen zou hebben afgespeeld, met alle consequenties van dien, ook op politiek gebied. Ik zal mij echter onthouden van gissingen en volstaan met de vaststelling, dat zich hier mogelijkheden voordeden van een radicaal andere gang dan in feite is verwezenlijkt.

Van Gunnings plan is niets gekomen. Men kan het betreuren of toejuichen, maar treedt daarmee buiten de competentie van de historicus, die tot taak heeft te begrijpen en te verklaren. Volgens uitspraken van Kuyper en Hoedemaker, toen later de schuldvraag ter sprake kwam, lag de oorzaak van de mislukking bij de aangezochte ethisch-irenischen, in het bijzonder bij Bronsveld en Van Toorenenbergen. Hoe dat in zijn werk gegaan is, is nooit volledig bekend geworden. De desbetreffende correspondentie is naar het schijnt verloren geraakt. Kuyper vertelt dat Gunning, en deze heeft het nooit tegengesproken, hem de weigerende antwoorden niet eens wilde tonen. „Och Kuyper”, zou Gunning gezegd hebben, „laat me U die brieven van Bronsveld en Van Toorenenbergen maar niet laten lezen. Ze zijn zoo naar!”²⁷⁾ Voor Gunning, zelf een van de markantste figuren, maar bij tijden ook enfant terrible van de ethische richting, was toen de aantrekkelijkheid van de zaak af. Hem persoonlijk dreef immers, behalve het verlangen naar ernstige overweging van de mogelijkheid ener christelijke universiteit, ook „de heimelijke begeerte” om de groeiende verwijdering tegen te gaan tussen Kuyper en zijn eigen geestverwanten, broeders toch „die samen één God en Heiland belijden”²⁸⁾. Van de Vrije Universiteit, zoals zij gerealiseerd is, heeft hij zich aanvankelijk geheel gedistancieerd, al bleek hij nog in juli '79 bereid, Kuyper op diens verzoek van advies te dienen omtrent de plaats, waar zij gevestigd zou worden²⁹⁾. Pas op het eind van zijn leven is hij, vooral na de lezing van Kuypers „Encyclopaedie”, tot andere gedachten ge-

²⁷⁾ A. Kuyper, „Strikt genomen”, blz. 136, 202; vgl. Revisie der Revisie-legende, blz. 30.

²⁸⁾ Leven en Werken, dl. II, blz. 836 (1880).

²⁹⁾ A.w., dl. III, blz. 978.